Utmark i endring - kva med beredskapen?

Seniorforsker Katrina Rønningen,
Institutt for rural- og
regionalforskning Ruralis

Kampen om utmarka

Kva plass skal utmarka ha i matproduksjonen i framtida?

BSL Gardermoen 23.-24.november 2022

Ruralis

Ikke lenge siden s**et-aside** program for matjord i Europa for å redusere overproduksjon og dumping på verdensmarkedet

Mange av dem ble til verdifulle habitat og grønne korridorer for planter, dyr, insekter. Mange av disse pløyes nå opp

Norge har 3% dyrka landbruksareal, men store fôrressurser i utmarka

Norsk utmark i endring – mellom tradisjonelt landbruk, moderne konsum og grønn industrialisering

(GOVOUT – Finansiert av Forskningsrådet prosj nr. 303303)

- **Tre hovedpartnarar:** Ruralis, NIBIO og Nordlandsforskning
- **Partnarar i mindre roller:** UIO, NTNU, Østlandsforskning, NINA, Telemarksforskning, Universitetet i Umeå, University of Gloucestershire
- **Brukarar:** Statsforvaltarane i Vestland, Viken og Trøndelag, Villreinsenteret

FASER I UTMARKSBRUKEN

Prosjektleiar Eirik M. Fuglestad:

Fase 1: Primærnæringer – beite, høsting

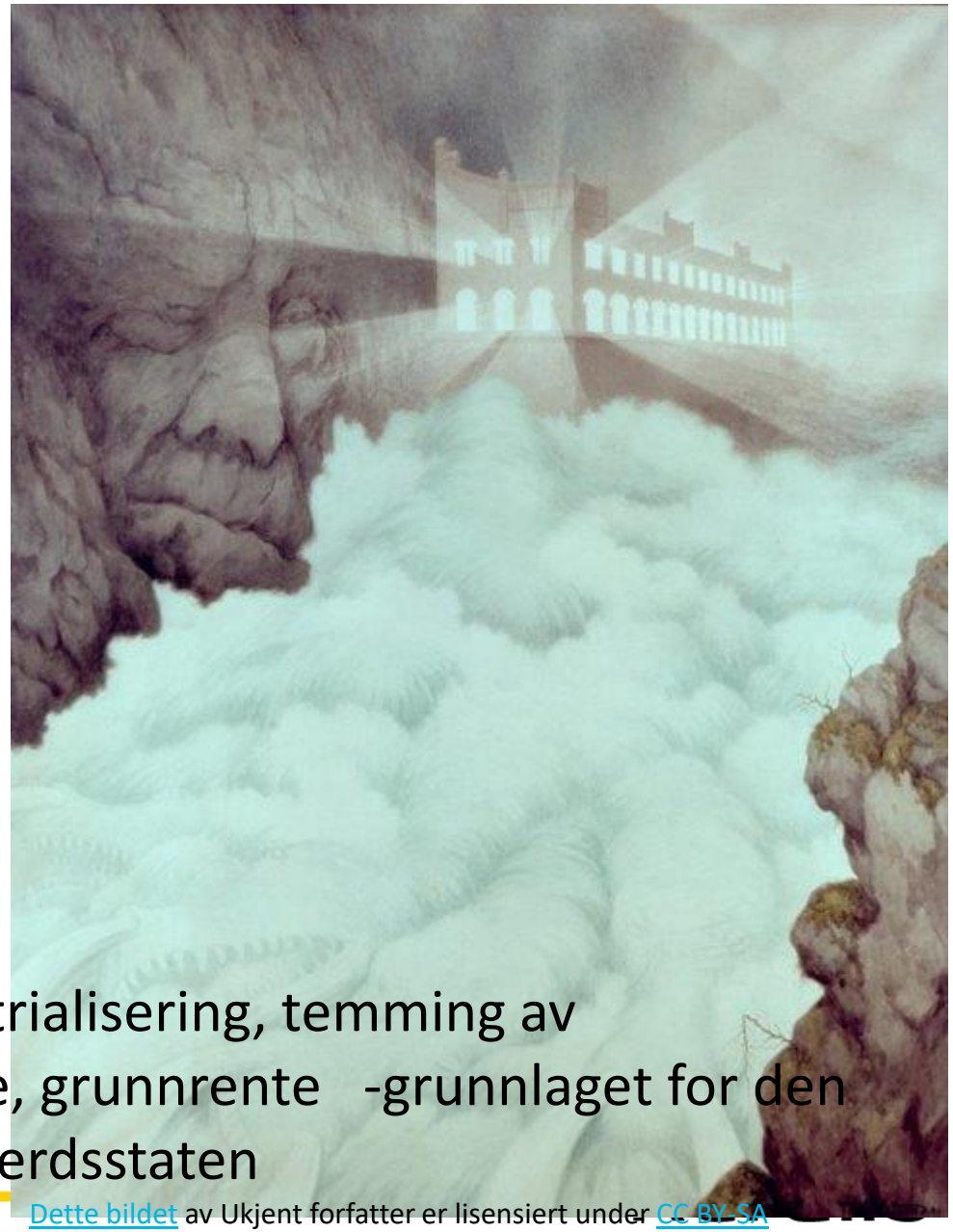

Fase 2: Industrialisering, temming av naturkreftene, grunnrente -grunnlaget for den moderne velferdsstaten

Dette bildet av Ukjent forfatter er lisensiert under CC BY-SA

Den tredje fasen – post-produktivistisk?

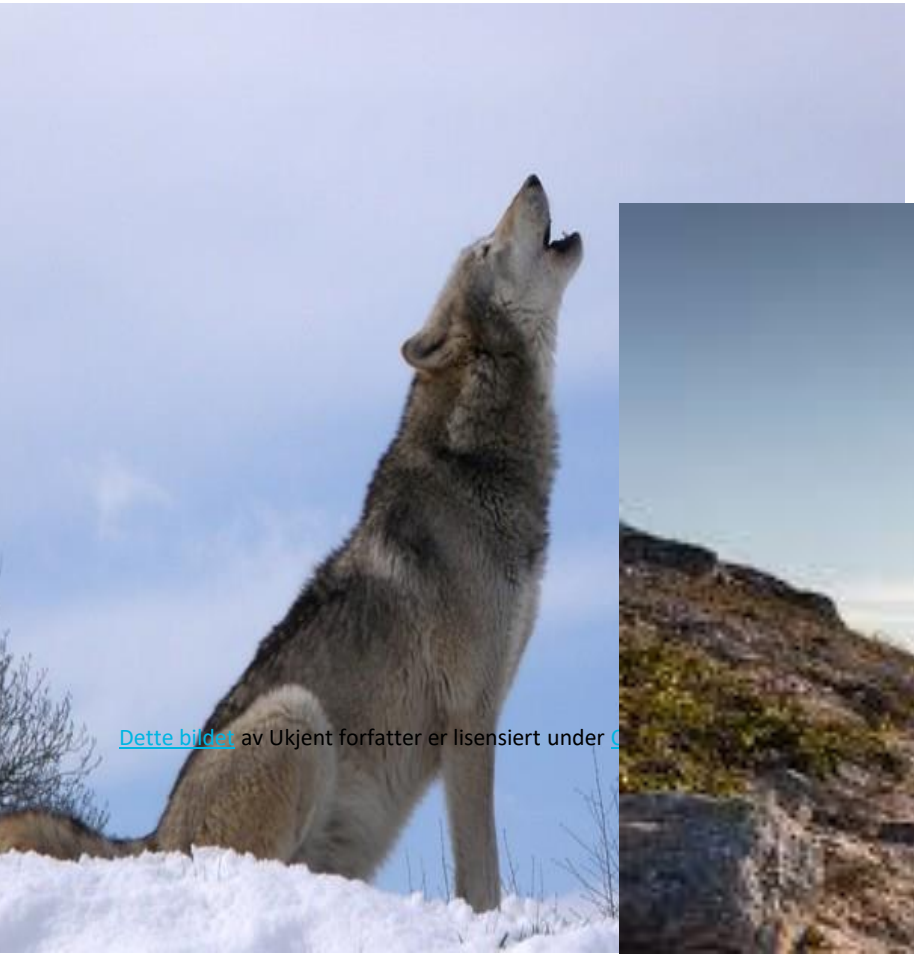

Dette bildet av Ukjent forfatter er lisensiert under C

«3. fasen»: Hva skjer i utmarka?

- Norske distrikter og utmark er i økonomisk og kulturell sterk endring. Utmarka går i mange områder fra å være beiteressurs og råvare til å bli en **arena men også vare** for selvutfoldelse for store deler av befolkningen i form av å være et konsum- og rekreasjonslandskap – og nye muligheter for grunneiere / lokale og andre
- «Ta hele landbrukseiendommen i bruk» - Stmeld nr 19 (1999-2000) Om norsk landbruk og matproduksjon
- «Den nye økonomien» omdefinerer ressursene – de-valuering og re-valuering. Den fører med seg nye brukere som søker legitimitet for sine interesser, og den utfordrer arealplanlegging og forvaltningsmodeller – og normer for og praksis i bruken.
- Når utmarka, hensikt og formål endres og delvis omdefineres, utfordrer dette de tradisjonelle utmarksnæringene og den får konsekvenser for arealbruken
- Moral i utmarka – tradisjonell bruk som beitenæringer mister legitimitet. Vi har intervjuet både sauebønder og reineiere som føler seg som «den siste indianer» - marginalisering - MISTER SOSIAL BÆREKRAFT

Norges beste langrennssted ...

Aftenposten

En halv million hytter

Ruralis

Hva skjer i utmarka?

Hyttebygging - NINA-rapporten

560 km2 (dvs. 1 560 000 dekar) landareal er satt av til byggeområde for fritidsbebyggelse i de tilgjengelige kommunale arealplandata. Hvorav 1 187 km2 anses som tomtereserve. Av tomtereserven er 643 km2 (54%) uregulert, men avsatt i kommuneplan, mens 544 km² (46% av tomtereserven) er regulert.

Estimert total tomtereserve 1 479 km2, eller 1 479 000 dekar. Tomtereserven tilsvarer arealet av om lag 200 000 fotballbaner eller et areal omtrent fire ganger størrelsen til Mjøsa.

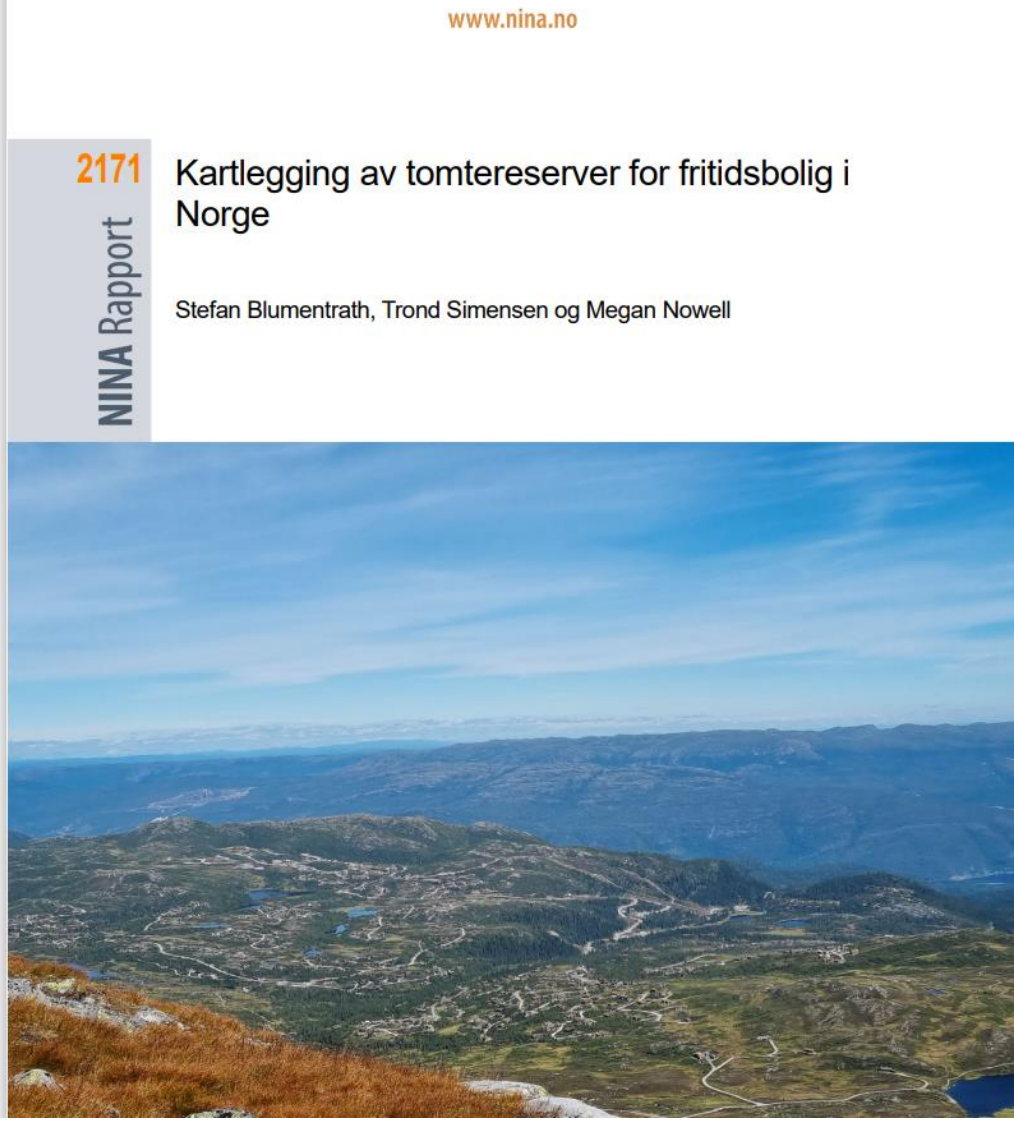
www.nina.no

2171

NINA Rapport

Kartlegging av tomtereserver for fritidsbolig i Norge

Stefan Blumentrath, Trond Simensen og Megan Nowell

Hyttetomter og gode beiter - ofte sammenfallende

- Hovedtyngden av tomtereserven ligger i ås-, fjell- og i dallandskap i innlandsstrøk og i fjellskogen nær skoggrensen. • 57 km2 (4%) av tomtereserven ligger over eksisterende skoggrense. • Det andre geografiske tyngdepunktet er i fjordlandskap og i kystslettelandskap langs kysten. • 90 km2 (7%) av tomtereserven ligger innenfor 100-metersbeltet langs sjø. Av disse områdene ligger 66 km2, (73%) i «områder med mindre press på arealene», etter inndelingen i Statlige planretningslinjer (SPR) for differensiert forvaltning av strandsonen langs sjøen. • 109 km2 (8%) er innenfor villreinenes leveområder i Sør-Norge. • 131 km2 (10%) er i områder med myr, men det reelle tallet er sannsynligvis høyere, ettersom arealet med myr er underestimert i tilgjengelige norske kartdata. • 434 km2 (32%) er innenfor administrative områder for reindrift og 106 km2 (7,9%) er innenfor viktige funksjonsområder for reindriften. • Om lag halvparten tomtereserven (585 km2, 50%) ligger i natur som i dag har få eller ingen inngrep, ifølge Artsdatabankens infrastrukturindeks. Resten ligger i spredtbygde områder (567 km2, 48,8%) eller i allerede tett bebygde områder (10 km2, 0,9• De fleste planlagte fritidsboligområder ligger mindre enn 500 meter fra eksisterende veinett, og innenfor en halv times kjøretid med bil til og fra nærmeste tettsted.

NINA-rapport 2171 2022

Ruralis

Hva skjer i utmarka? 4. fasen?

Men industrisamfunnet var ikke dødt

- Mer fornybar energi trengs

- NGU: Norge og Norden har viktige forekomster av «kritisk viktige mineraler»
- Geopolitisk stabilt og strategisk hjørne. Moralsk plikt til utvinning?
- Flere distriktskommuner kan forberede seg på å «gå tilbake til framtida», dvs «tradisjonelle» næringer som gruvedrift blir viktigere igjen

Utmarksforskning ved Ruralis: Noen faktorer og prosesser

- Vindkraft
- Hyttebygging - veier
- Rovdyr
- Gjerdeproblematikk.
- Redusert beite og seterdrift – gjengroing, tap av kulturlandskap, artsmangfold.
- Reiseliv, rekreasjon
- Jakt
- Småkraftverk
- Sørsamisk reindrift – trua av alle faktorene…
- Kumulative effekter - Konsekvensundersøkelser

Vindkraft Fosen

- 11. oktober 2021 slo Høyesterett fast at konsesjonen til utbyggingene av anleggene Storheia og Roan er i strid med FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP art. 27). Oppføringen krenker reindriftssamenes rett til kulturutøvelse. Konsesjonen som OED hadde gitt, samt tillatelsen til ekspropriasjon, ble kjent ugyldige. Som en følge av vindkraftverkene vil Fovsen-Njaarke/Fosen reinbeitedistrikt miste avgjørende deler av vinterbeitet, bli avhengig av å tilleggsfôre egne dyr i flere måneder
- Klima, Strømpriskrise, Ukraina ….
- Flere utredninger – «avbøtende tiltak»…?

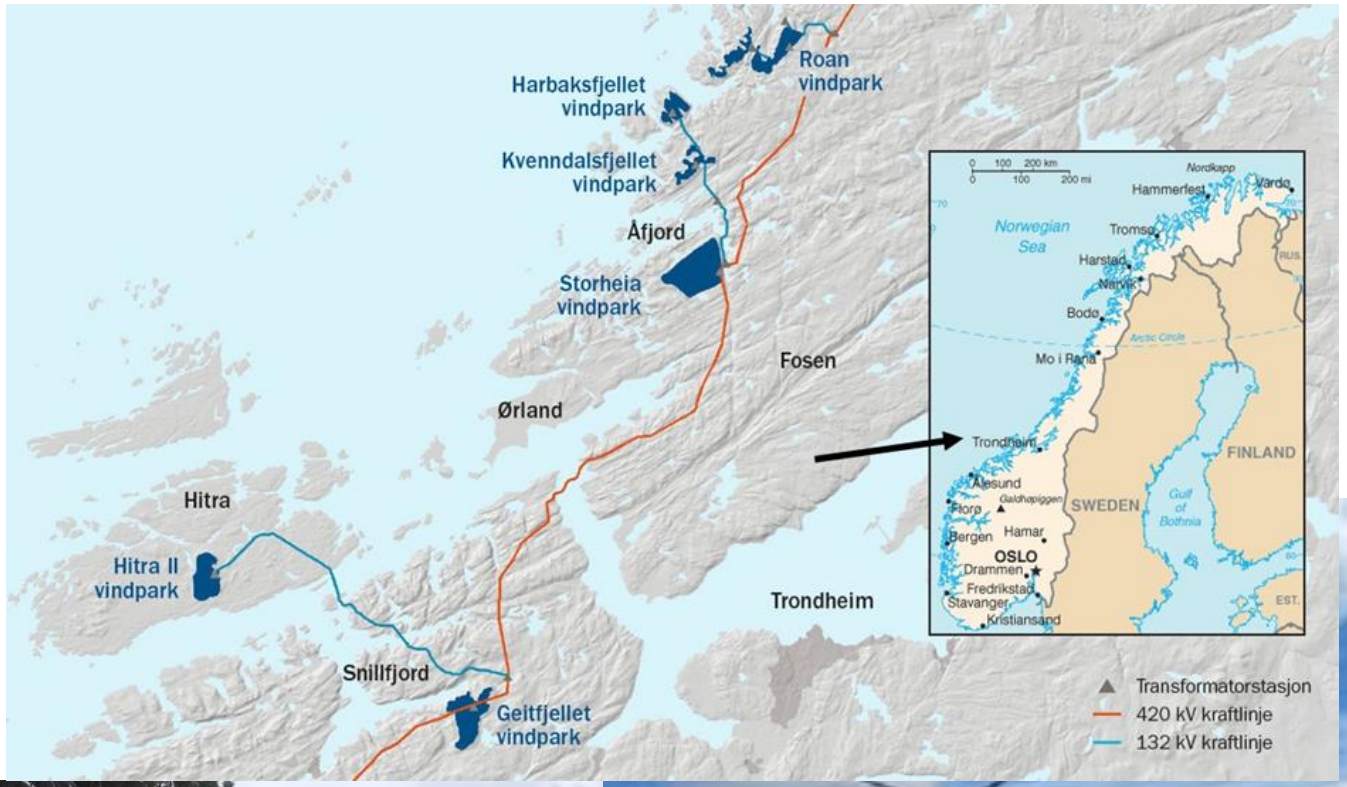

Møte med planleggere – landbruk – miljø – næring Orkland-Fosen-regionen

- Stor variasjon i kommunestørrelse, økonomi, bemanning, kompetanse, kapasitet
- Generelt sett for liten kapasitet
- Stor bekymring rundt sum-effekter, fortetting og ny veibygging knytta til hytteområder, rekreasjonsbruk, vindkraft, gjerdeproblematikk, rovdyr
- Observerer økologiske endringer, bla knytta til småvilt
- Tradisjonelle beitenæringer opplever at de presses tilbake
- Gjengroing
- Press på de sentrale, gode landbruksarealene

Ruralis

Utmarka – et sosio-økologisk system under press

- Sosialt system
- Endra praksis og bruk av utmarka gir ny «moral» - endra oppfatninger av rett og gal bruk

- Sosial bærekraft - miljømessig bærekraft
- Institusjonell bærekraft

Frode Flemsæter, GOVOUT

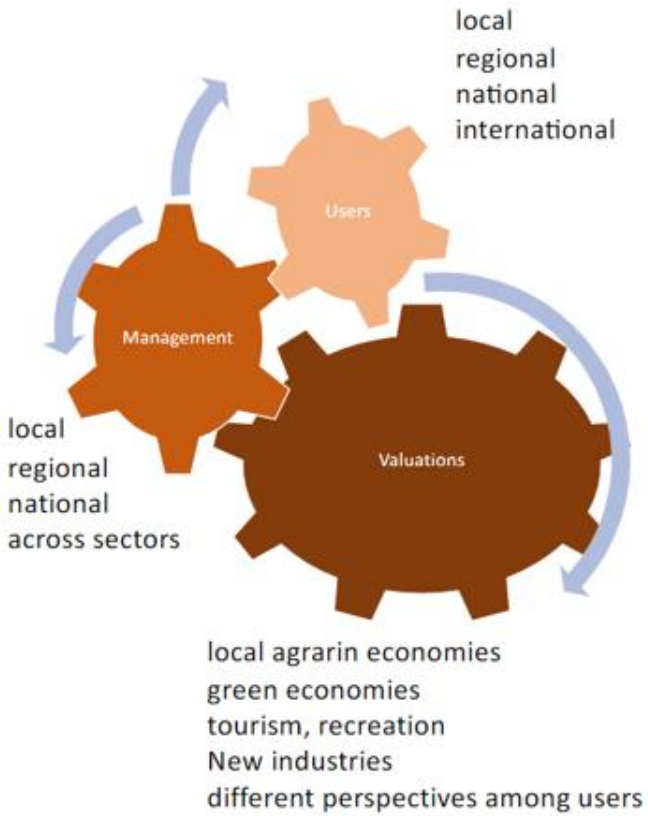

Hva skjer i utmarka?

Rein – vill og tam – lakmustesten på Norges evne/vilje til å:

1) Følge opp nasjonale og internasjonale forpliktelser for å sikre reindrift som basis for samisk kulturarv, språk og levevei

2) Bevare større, mer eller mindre uberørte naturområder og intakte økosystemer – jfr INON – Inngrepsfrie NaturOmråder i Norge

3) Og har konsekvenser for øvrig beitebruk - utmarksbruk

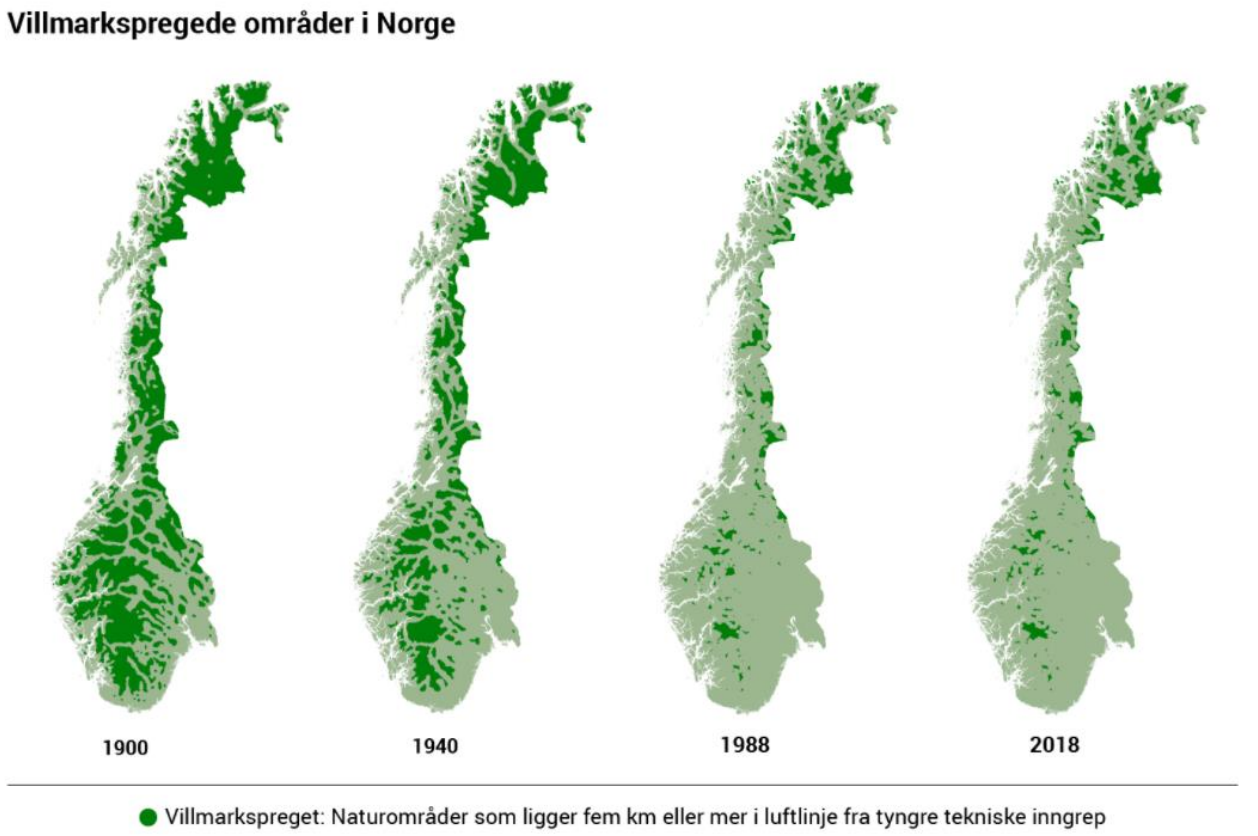

Det «grønne skiftet' blir ikke nødvendigvis vakkert, men det må bli klokere

- Intergenerasjonell rettferdighet
- IPBES og IPCC: Klimaendringer og tap av biologisk mangfold forsterker hverandre gjensidig
- Sumeffekter, bedre prosesser
- Naturressursrente/grunnrente for mer rettferdig fordeling og tøyle veksttrangen – bør også gjelde for reiseliv, hyttebygging – de som bidrar med landskapet, utsikta og areal for skiløyper skal kompensere

Foto: Camilla Risvoll

Min anbefaling

- Vurdere Allemannsretten på nytt i forhold til næringsutvikling/ kommersialisering i hardt pressa områder

- Grunnrente/naturressursrente på reiseliv, hytteutvikling

Eller:

- Statssekretær Aleksander Øren Heen (KMD): Arealavgift bedre?

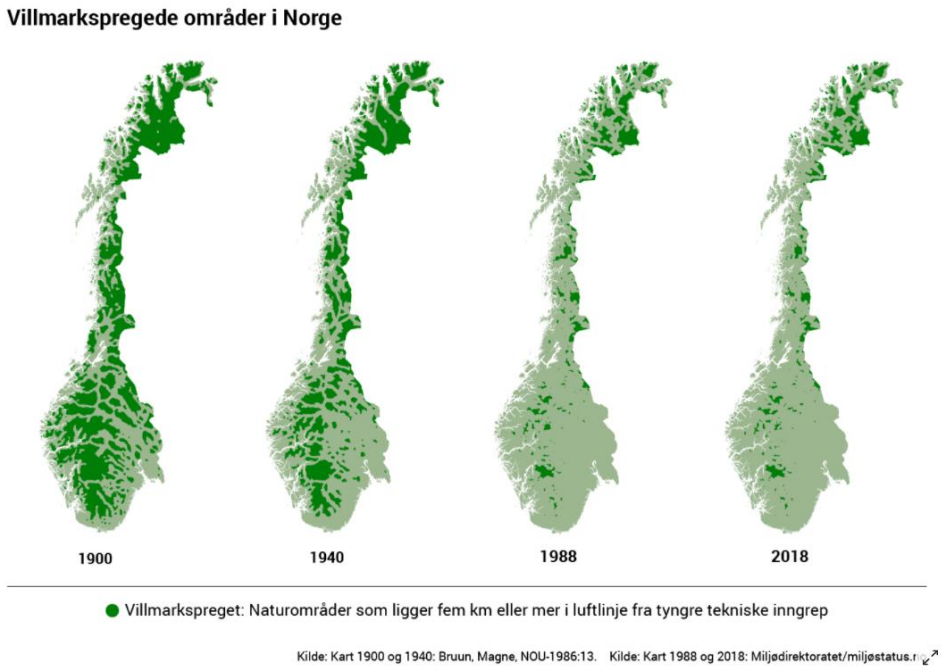

- Mer gjerding og antibiotikabruk?
- Tekno-løsninger?

- Mer «effektivt» uttak?
- Enda sterkere sonering i rovdyrforvaltninga?

- Skrote rovvilterstatningene og kompensere FULLT UT for 24/7 gjeting?

Ruralis

Hva skjer i innmarka?
KRIG I KORNKAMMERET

EU commission

Shutterstock

Bakgrunn – forskningsposjektet FORFOOD

Frogs, fuel, finance or food?

Froskevern, drivstoff, finans eller mat?

Kultur, verdier, etikk, argumenter og rettferdiggjøring i forvaltninga av landbruksjord

Finansiert av Norges forskningsråd

NTNU – Trondheim
Norwegian University of Science and Technology

University of Waterloo

The University of Queensland
Australia

Ruralis

Eierskap til jord er viktig, men det er også FINANSIALISERING av landbruks-matsektoren og energisektoren

- Finanssektoren har økt sin makt og innflytelse siden tidlig 2000-tall mht markeder og politikk – og strukturendringer

- Globalt landgrabbing, land lease
- I det globale sør, i Øst-Europa – men også:
- Mikro landgrabbing – alle de små inngrepene, endringene, oppkjøpene

- Kontroll over areal og produksjon….

- Pensjsonsfond viktige investorer

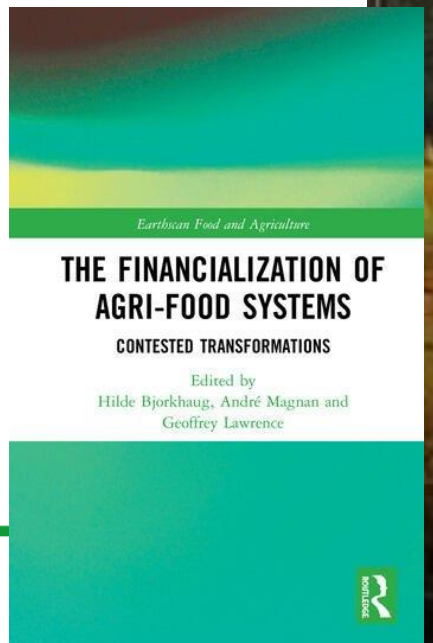

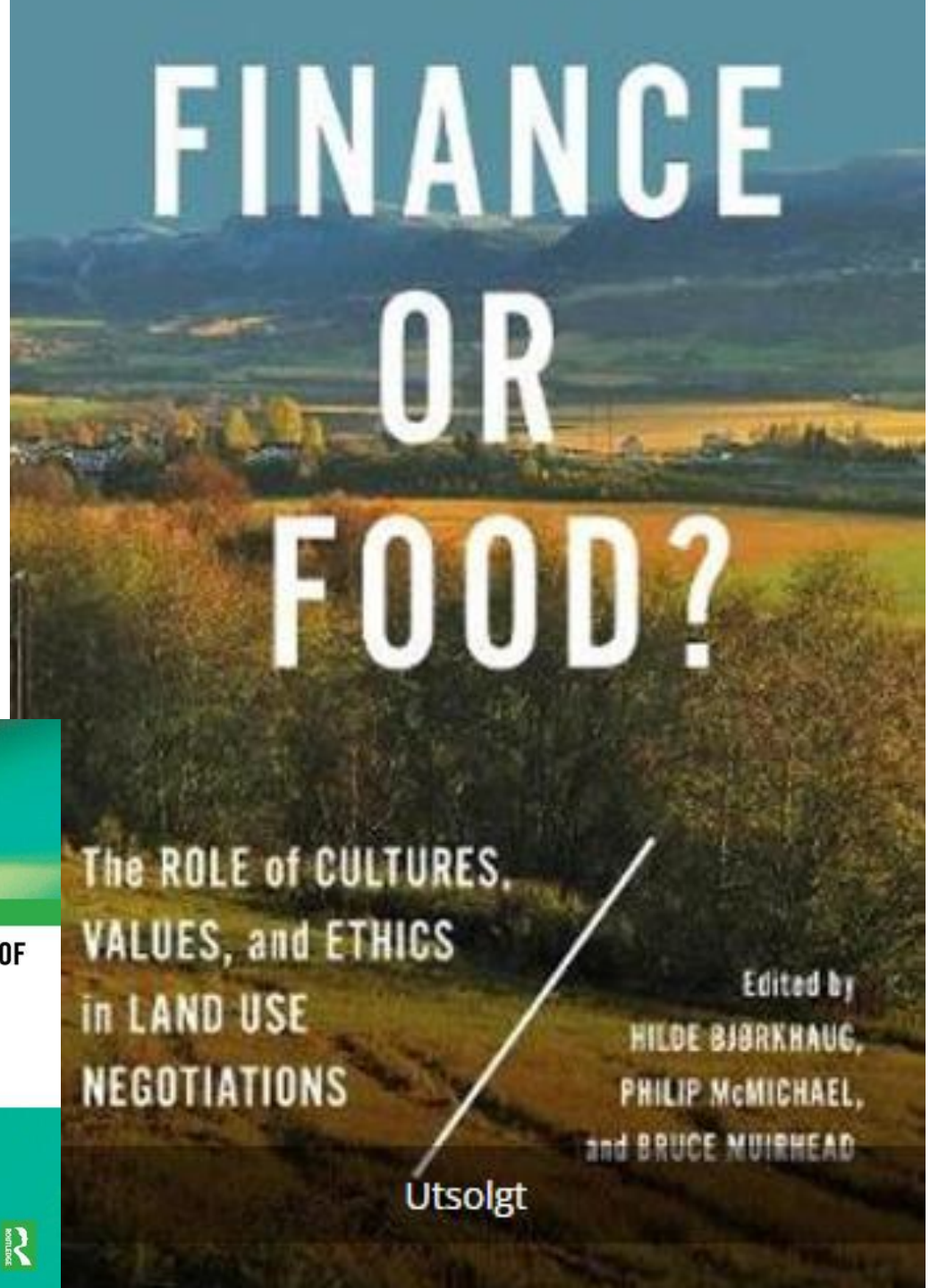

Fire selskaper kontrollerte kornhandelen i 2012

- Fire selskaper har oligopolistisk kontroll over mer enn 70% av verdens kornhandel (Murphy et al 2012)
  - Archer Daniels Midland (ADM), Bunge, Cargill and Louis Dreyfus, ('ABCD selskapene') dominerer verdenshandelen med korn og moderne landbruks-matsystemer
- Oligopol er innen økonomi det at et det aller meste av tilbudet på et marked kommer fra noen få store foretak (Store norske leksikon)
- Investorlandbruket er lagt opp for eksport, med profitt for aksjeeiere og pensjonsfond som mål. For eksempel blir 90 prosent av rapsen i Ukraina eksportert til EU. Ben Reicher and Frederic Mousseau, 2021

Ruralis

kommentar

Over streken i Trondheim

Jordvern-skandalen i Trondheim viser hvor galt det kan gå når politikk, vennskap og næringsinteresser sauses sammen i kommunal arealplanlegging.

Under press: Landbruksareal kan stige formidabelt i verdi dersom det blir omdisponert til blant annet boligbygging. Foto: Bjarne Bekkeheien Aase

Kato Nykvist
Kato Nykvist er politisk

Publisert: 28.02.18, 08:15 | Oppdatert: 16.04.18, 23:43

Trondheim kommune har den tvilsomme æren av å toppe listen over kommuner som omdisponerer mest matjord i Norge. En stor del av disse omdisponeringene har skjedd mot kommuneadministrasjonens råd. Det er altså politikerne i den Ap-styrte byen som har drevet fram massive innhogg i landbruksarealet.

Grønn strek midt over Overvik

Slik **Adresseavisen** fortalte allerede tirsdag morgen betyr enigheten at halve arealet på Overvik tilbakereguleres til landbruk og legges inn under varig vern bak Grønn strek. Hovedveien gjennom området skrotes og området blir en del av Ranheim – og ikke utviklet til egen bydel.

Rotvoll Øvre Sør får bygge ut, mens to delareal ned mot omkjøringsveien, samt trekanttomta utsettes til neste arealplan (KPA).

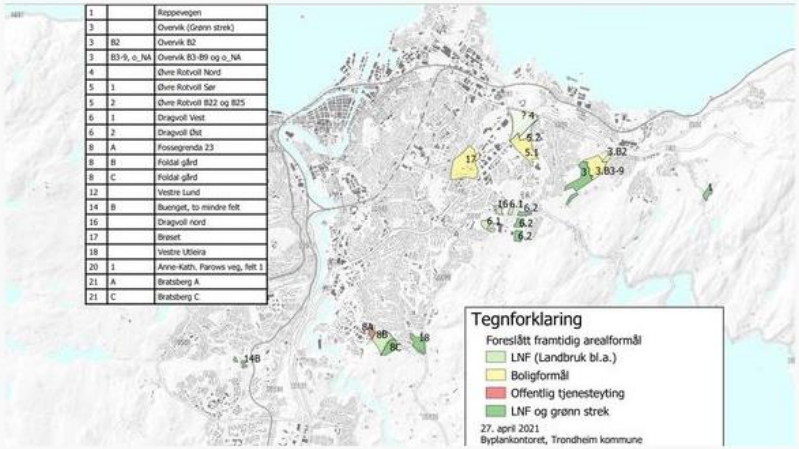

Slik skal boligbyggingen skje på jordene.

Ruralis

Landbrukets og landbrukspolitikkens status går i bølger

- Klimaendringer og krigen mot Ukraina gir fornya «aktualitet»
- Men fortsatt er jordvernet aldri tilstrekkelig argument i seg selv?
- FORFOODs anbefaling for arealplanleggere, politikere og andre beslutningstakere er at så lenge den økonomiske og kulturelle verdsettingen av matjord som egenverdi er lav i Norge, må den ses i sammenheng med andre interesser for å sikre gjennomslagskraft.
- Dvs rekreasjon, kulturminnevern, klimatiltak, artsmangfold mm

Ruralis

FRED! LAND! BRØD!

- **«Fred! Land! Brød!»**

  Essensen i den russiske oktoberrevolusjonen i 1917

- **«Ikke noe vann, ikke noe mat, ikke noe medisin».**

  Den arabiske våren og borgerkrigen i Syria ble trigget av tørke og matknapphet

Folk samler seg i byen Nawa, nær Deraa i april 2011, i en av de første demonstrasjonene mot regimet. På skiltet står det "Ikke noe vann, ikke noe mat, ikke noe medisin." Foto: REUTERS/Handout

Hungersnøden i Nederland 1944-1945

Fra Wikipedia, den frie encyklopedi

Hungersnøden i Nederland 1944-1945, også kjent som **Hongerwinter** på nederlandsk, var en sultkatastrofe i det tyskokkuperte Nederland under andre verdenskrig. Hungersnøden var spesielt stor i tette befolkningstrøk i Vest-Nederland, nord for de største elvene. En tysk blokade hindret importen av mat og brensel fra gårdsområder. Rundt 4, 5 millioner ble påvirket av sultkatastrofen, men mange overlevde på grunn av suppekjøkken. Ifølge forfatteren Loe de Jong, som skrev *The Kingdom of the Netherlands During World War II*, døde minst 22 000 av katastrofen.[1] De fleste som døde skal ha vært gamle menn.[2][3]

Sultkatastrofen opphørte da de allierte frigjorde området i mai 1945. Før det hadde nederlenderne fått brød importert fra Sverige og annen mat fra Royal Air Force, Canadas luftforsvar og United States Army Air Forces. De allierte hadde inngått en avtale med tyskerne om å få sende mat til nederlenderne mot at de tyske områdene ikke ble bombet. Denne planen ble kalt operasjon Manna og operasjon Chowhound.

To kvinner i Nederland under hungersnøden.

Referanser [rediger | rediger kilde]

1. ^ Barnouw, David (1999), *De hongerwinter*, s. 52
2. ^ Banning, C, «Food Shortage and Public Health, First Half of 1945», *Annals of the American Academy of Political and Social Science* **245** (The Netherlands during German Occupation (May 1946)): 99, JSTOR 1024809
3. ^ «Slachtoffers Hongerwinter in kaart gebracht» (nederlandsk).

Bjarne Rønningen: Hvorfor var det ingen sultkatastrofe i Norge under krigen? Sild, poteter og tilgang på utmark….

Nedlagte setre ble tatt i bruk igjen – for eksempel Øyangsetra i Nordre Land. Veiløse setre var de første som ble lagt ned i forbindelse med moderniseringa, kunstgjødsel, meierier etc så en kunne levere mjølka. Nå kom de til nytte igjen

Noen matkriser i nær fortid

- **Mat-** og råvarekrisa 1973-75 ble utløst av Jom kippur-krigen. Den falt sammen med avlingssvikt for korn i Sovjetunionen (tidligere Russland) og Ukraina. I Norge husker vi denne krisa best for de bilfrie søndagene og bildet av kong Olav på Holmenkolltrikken.

- 2008–2012, kom etter at to av de viktigste eksportørlanda, Australia og Ukraina, hadde avlingssvikt både i 2006 og 2007, samtidig som EU hadde et svakt kornår. Dette førte til at verdens kornlagre var på et lavmål med ca. 75 dagers forbruk i 2008.

- **Den** internasjonale finanskrisa og skapte uro i «alle» markeder. I juni 2008 toppet prisen på nordsjøolje seg med nær 150 dollar per fat. Det var en tredobling fra året før. Den samme typen prisøkning hadde både korn, kunstgjødsel og mange andre råvarer. Det hører også med til historia at mange eksportørland ble nervøse for egne innbyggeres mattilgang og innførte eksportforbud eller andre eksportrestriksjoner som gjorde krisa verre. En av de viktigste lærdommene er at når lagernivåene er lave, blir både markeder og politikere nervøse.

- **Dette var bakteppet** da «den arabiske våren» startet som følge av opprør mot styret i Tunis i desember 2010. Oppstanden spredde seg raskt. I Egypt ble landets president i nesten 30 år styrtet i februar 2011. En av hovedårsakene var matvareprisene som hadde doblet seg et par år før. I et fattig land, der de fleste bruker halve inntekta på mat, sier det seg selv at ei dobling av matprisene fører til opprør.

- **Dette viser at slike** kriser er sammensatte og utvikler seg over tid på en uforutsigbar måte, og at de alvorligste krisene oppstår når politiske og økologiske problemer faller sammen. Denne gangen kommer krisa i tillegg under, eller rett etter, den verste pandemien på hundre år.

- **Dersom krigen i Ukraina** hadde sluttet i dag, ville den likevel kastet skygger inn i internasjonal mat- og råvareforsyning i mange år. Dersom krigen ikke slutter, vil en stor del av verdens matvareproduksjon falle bort. Klima- og miljøkrise, med hyppigere tørkeperioder, kan gjøre det umulig for andre land å kompensere for bortfallet. I så fall kan mer drastiske tiltak bli nødvendig, for eksempel kan nedbygging av kjøttproduksjon tvinge seg fram.

Bjørn Eidem, Ruralis: Kornet, krigen og vår matsikkerhet. Kronikk Adresseavisen 24. mars 2022 + flere rapporter om fôr – forsyning, beredskapslagring

Ruralis

Paradokser i kø: Miljø- og dyrevelferdskrav – gir de strukturendringer?

- Norge: Krav om løsdriftsfjøs innen 2034 – krever store investeringer

- Nederland: bondeopprør som følge av raskt innførte krav om reduksjon av dyretetthet – 40% Utslippene av nitrogen og ammoniakk må kuttes med 50 prosent på landsbasis innen 2030.

- Mens i Tyskland pløyes vegetasjonssoner med viktige habitat opp for å øke matforsyningen i kjølvannet av krigen i Ukraina

- Gjør dette matproduksjon basert på utmarksressursene mer relevant?

EXPLAINER: Why are Dutch farmers protesting over emissions?

By MIKE CORDER June 28, 2022

Click to copy

THE HAGUE, Netherlands (AP) — Farmers protested around the Netherlands as lawmakers voted Tuesday on proposals to slash emissions of damaging pollutants, a plan that will likely force farmers to cut their livestock herds or stop work altogether.

The government says emissions of nitrogen oxide and ammonia, which livestock produce, must be drastically reduced close to nature areas that are part of a network of protected habitats for endangered plants and wildlife stretching across the 27-nation European Union.

RELATED TOPICS

Government and politics

Matsikkerhet - matsuverenitet

- Matsikkerhet: Sikkerheten for tilstrekkelig tilgang på tilfredsstillende mat

- Matsuverenitet innebærer at hvert land skal ha rett og reelle muligheter til å føre den politikken de mener er nødvendig for å sikre egen befolkning tilstrekkelig tilgang på basismatvarer.

- Mat og energi er våpen i geopolitiske konflikter (Bardalen 2022)

Ruralis

NOU 2022:14 Inntektsmåling i jordbruket

- «Selvforsyningsgraden er gjennomgående meget høy for proteinrike husdyrprodukter og vesentlig lavere for energirike planteprodukter til mat. Det gjør at selvforsyningsgraden for proteiner i 2020 var 63 prosent.

- Selvforsyningsgraden forteller lite om forsyningsevnen, eller selvforsyningsevnen i en krisesituasjon. Forsyningsevnen vil avhenge av krisens art og varighet og mulighetene for tilpasninger både i forbruk og produksjon. Forsyningsevnen vil også påvirkes av omfanget på løpende norsk produksjon»

Bjørn Eidem, Ruralis:

- **Fisk utgjør i dag kun** 2 prosent av daglig energiinntak, tilsvarende et årlig konsum på snaut 120.000 tonn. Siden villfangst av matfisk normalt utgjør minst 1.500.000 tonn i året, er det altså betydelig rom for økt fiskekonsum i en krisesituasjon, selv om vi forutsetter at oppdrettslaksen med sine importerte fôrråvarer i mindre grad vil bidra over tid.

- **Basert på historiske** tall fra siste krig kan det anslås at fiskekonsumet i hvert fall kan femdobles til 10 prosent.

- **Den viktigste** matberedskapen er vår løpende produksjon og vår omstillingsevne ved en mulig krise både gjennom økt og endret produksjon og tilpasset kosthold. Lagerhold vil øke fleksibiliteten og ikke minst svekke behovet for import fra et mulig presset verdensmarked til fordel også for øvrige importører, men det mest avgjørende framover er at alle land utnytter sitt produksjonsgrunnlag best mulig. Både for å møte klimaendringer, men også for å hindre global forsyningssvikt av matvarer.

FÔR - VESENTLIG DEL AV BEREDSKAPEN

- 70% av lakseFôret er vegetabilsk
- Produseres på land
- Importeres

Prosjekt SUSFEED:
Bærekraftig norsk fôrproduksjon til husdyr i jordbruket og til havbruk
(2021-2025)
(**Sus**tainable **feed** production from Norwegian bio-resources for livestock and aquaculture)

Kompetanse- og samarbeidsprosjekt (KSP) finansiert av Norges forskningsråd

Egil Petter Stræte, Ruralis (prosjektleder)

Presentasjon konferanse akvafôr 24. november 2021

Ruralis
Institutt for rural- og regionalforskning

Foto: COLOURBOX

«Bedre beredskap enn vi tror»

(Svihus og Smedshaug , Aftenposten 4. oktober 2022)

- 40% av maten vår produseres på norske ressurser
- Avviklet beredskapslagre for korn
- Hurdalsplattformen: 50% selvforsyning – er mulig
- Vi kan endre dietten: Fôrkorn kan bli matkorn, Tilbake til bygg og havre. Fjørfe og svin – rask reduksjon pga fôret
- Først og fremst husdyr – drøvtyggere - grasetere

Ruralis

«Aldri før har så få produsert så mye for så lite»

- «Regjeringen satser på fjellandbruket gjennom å bidra til etablering av et nasjonalt senter for fjellandbruk» (Løken, Øystre Slidre)

- Hvilken betydning?

- De fleste bønder og reineiere ønsker å leve av det de produserer – men betalinga må være for både mat, beredskap, arealforvaltning, klima, kulturlandskap og kan ikke oppnås i markedet/ i matprisen i vår type samfunn

5. NOVEMBER - 4. DESEMBER
FORESTILLING

I 2021 feiret Norges Bondelag 125 år i tjeneste for den frie, norske bonden. Det norske landbruket har opplevd en rivende utvikling: Nå produserer knapt 36 000 bønder både mer og billigere mat enn det 350 000 bønder gjorde etter krigen. Aldri før har så få produsert så mye for så lite.

Noe er stjålet fra de norske distriktene. Konsekvensene er utarma bygde, nedlagte gårder, utdøende bygdesamfunn og et raseri som feier over landet vårt. Vil bygdene våre overleve?

Bondetinget gjør et dypdykk i historien med fokus på de dramatiske 1970-åra og inviterer til en gransking av paradoksene mellom uttalt landbrukspolitikk og faktiske resultat.

Forestillingen er basert på samtaler med Helge Bergo, samt bøkene hans «Norsk jordbruk – ei økonomisk slagmark» (Samlaget) og "Avviklinga av den norske bonden" (Vestlandsforlaget). Gjennom iscenesatte samtaler, taler og historiske møter tar skuespiller Kyrre Eikås Ottersen oss innom historiske hendelser som Øksnesutvalet, Hitra-aksjonen og opptrappingsvedtaket. Han gestalter en rekke kjente personer deriblant Jan E. Mellbye, Einar Gerhardsen og Helge Bergo, som er en gjennomgående karakter i stykket.

Reidar Almås – landbrukspolitikk/-historie/-sosiologi-nestor:

Vi må bu oss på at den matkrisa og energikrisa vi ser i Europa og i verda i dag, vil vare ved i ei rekkje år. Korleis bu oss?

- Kornlager, både sentralt ved ei hamn (les Stavanger) og ikkje minst i kornområda.
- Ordne oss med produksjonskapasitet for alle matvarer, ut over dagleg forbruk, som ein buffer. **Forsikringspremie**.
- Alt dette for å møte dei utfordringane vi står framfor med krig i Europa, klimatilpassing og det grøne skiftet. Ein advarsel til slutt: **pass dåkk for overoptimisme, overinvestering og overproduksjon.**
- Om du sit på ein bit av Mor Norges jord, så ta vare på den, den kan bli svært verdifull. Og vi har eit ansvar, eit forvaltaransvar.

Ruralis

Hva er matvareberedskap i norsk sammenheng?

- Se innmarka og utmarka i sammenheng
- Grunnrente/naturressursrente – eller arealavgift? - som tøyler nedbygging av areal og fordeler goder/ulemper
- Planlegging/forvaltning : Mange kommuner har alvorlige kapasitetsproblemer
- Jordvernet – må ha alliansepartnere
- Bosetting og bruk = beredskap
- Sosial bærekraft – forutsetter økonomisk bærekraft, og krever miljømessig legitimitet der ute

Ruralis

Takk for meg!

1 UTRYDDE FATTIGDOM
2 UTRYDDE SULT
3 GOD HELSE OG LIVSKVALITET
4 GOD UTDANNING
5 LIKESTILLING MELLOM KJØNNENE
6 RENT VANN OG GODE SANITÆRFORHOLD
7 REN ENERGI TIL ALLE
8 ANSTENDIG ARBEID OG ØKONOMISK VEKST
9 INDUSTRI, INNOVASJON OG INFRASTRUKTUR
10 MINDRE ULIKHET
11 BÆREKRAFTIGE BYER OG LOKALSAMFUNN
12 ANSVARLIG FORBRUK OG PRODUKSJON
13 STOPPE KLIMAENDRINGENE
14 LIVET I HAVET
15 LIVET PÅ LAND
16 FRED, RETTFERDIGHET OG VELFUNGERENDE INSTITUSJONER
17 SAMARBEID FOR Å NÅ MÅLENE